

А.А. Райымбекова

Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті,
Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: akerke8383@mail.ru

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ МЕДИАЦИЯНЫ ЗЕРТТЕУДІҢ КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ

XXI ғасырдағы геосаяси өзгерістер мен күшейіп келе жатқан қақтығыстар бүкіл әлемдік қауымдастықты ерекше алаңдатады. Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан соң Еуропа елдері континенттің ұлттық егемендігі мен қауіпсіздігіне қауіп төну мүмкін емес деп ойлады. Ресей мен Украина арасындағы шиеленістің артуы аясында біз өзімізге қандай да бір ел делдал бола ала ма және бұл қантөгісті тоқтата ала ма деген сұрақ қоямыз. Бүгінгі таңда Украинадағы қақтығыс халықаралық құқық пен жалпы әлемдік саясаттың барлық осал жақтарын көрсетті. Үшінші елдердің іс жүзінде қарсылас тараптар арасындағы делдал рөлін ойнауға тырысуының көпшілігі сәтсіздікке ұшырады. Швейцария, Франция, Ұлыбритания атынан дәстүрлі медиаторлар жанжалдың жанама қатысушыларына айналады және олардың ықтимал делдалдық рөлі күмән тудырады. бүгін Украина Ресейдегі қақтығыстың екінші жағын шақырмай-ақ, әлем бойынша кең конференция шақыруға тырысады. Жаһандық Оңтүстік деп аталатын елдердің көпшілігі белсенді қатыспайды немесе Швейцарияға барудан мүлдем бас тартты. Медиация дағдарысы – қазіргі әлемнің өзегі. Осыған байланысты медиация идеясы мен теориясының айналасында даулар көбейеді. Бұл мақаланың мақсаты-Қазіргі әлемдегі медиацияның кейбір аспектілерін талдау.

Түйін сөздер: медиация, жанжал, соғыс, дағдарыс, делдалдық, халықаралық құқық.

Akerke Raiymbekova

Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages,
Kazakhstan, Almaty
e-mail: akerke8383@mail.ru

Some aspects of international mediation research

Geopolitical changes and growing conflicts in the 21st century are of particular concern to the entire world community. After the end of World War II, European countries found it impossible to endanger the national sovereignty and security of the continent. Against the background of growing tensions between Russia and Ukraine, we wonder if any country can become a mediator and whether this will be able to stop the bloodshed. Today, the conflict in Ukraine has shown all the vulnerable sides of international law and world politics in general. Most attempts by third countries to play the role of mediator between rival parties have failed in practice. Traditional mediators on behalf of Switzerland, France, and the United Kingdom are becoming indirect participants in the conflict, and their possible mediation role is being questioned. Today, Ukraine is trying to convene a wide-ranging conference around the world without inviting the other side of the conflict in Russia. Most of the so-called countries of the global South either do not actively participate or refuse to go to Switzerland at all. The crisis of mediation is the core of the modern world. In this regard, disputes are growing around the idea and theory of mediation. The purpose of this article is to analyze some aspects of mediation in the modern world.

Keywords: mediation, conflict, war, crisis, mediation, international law.

А.А. Райымбекова

Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана,
Қазақстан, г. Алматы
e-mail: akerke8383@mail.ru

Некоторые аспекты международных исследований медиации

Геополитические изменения и нарастающие конфликты в 21 веке вызывают особую озабоченность всего мирового сообщества. После окончания Второй мировой войны европейские страны сочли невозможным поставить под угрозу национальный суверенитет и безопасность континента. На фоне растущей напряженности между Россией и Украиной мы задаемся вопро-

сом, Может ли какая-либо страна стать посредником и сможет ли это остановить кровопролитие. Сегодня конфликт на Украине показал все уязвимые стороны международного права и мировой политики в целом. Большинство попыток третьих стран сыграть роль посредника между соперничающими сторонами на практике потерпели неудачу. Традиционные посредники от имени Швейцарии, Франции, Великобритании становятся косвенными участниками конфликта, и их возможная посредническая роль ставится под сомнение. сегодня Украина пытается созвать широкую конференцию по всему миру, не приглашая другую сторону конфликта в России. Большинство так называемых стран глобального Юга либо не принимают активного участия, либо вообще отказываются ехать в Швейцарию. Кризис посредничества-ядро современного мира. В связи с этим вокруг идеи и теории медиации нарастают споры. Цель этой статьи-проанализировать некоторые аспекты медиации в современном мире.

Ключевые слова: посредничество, конфликт, война, кризис, посредничество, международное право.

Кіріспе

Қақтығыстар мен соғыстар ежелгі заманнан бері халықаралық қатынастардың негізгі аспектісі болып келеді. Қақтығыстарға араласудағы және қарама-қарсы тараптар арасындағы татуласуға ықпал етудегі үшінші тараптардың рөлі де тұрақты екені бізге мәлім. Халықаралық қатынастар саласы қақтығыстар мен соғыстардың себептерін, динамикасын және алдын алу стратегияларын зерттей отырып, осы екі аспектіні де қамтиды. Халықаралық қатынастардың маңызды саласы-халықаралық медиация, қақтығыстарды шешудің дәстүрлі тәсілі, оны үшінші тараптар жиі қолданады және бұл кең таралған тәсіл болып табылатындығы белгілі. ХХІ ғасырда қақтығыстар және олардың аймақтық және жаһандық деңгейлердегі кең таралған жағымсыз әсерлері халықаралық медиацияға жаңа көзқарасты қажет ететіндігі анық. Медиацияның зорлық-зомбылықты тоқтатудан қақтығыстардың негізгі себептерін жоюға дейінгі бұл ауысуы дәстүрлі әдістерге күмән туғызады. Осымен қатар, халықаралық және аймақтық ұйымдардың, үкіметтік емес ұйымдардың және ықпалды жеке тұлғалардың делдалдық әрекеттерге қатысу тәжірибесі артуы «көпжақты медиацияның» пайда болуына себепкер болды.

Халықаралық құқықтың негізгі мақсаты ХХ ғасырдың бірінші жартысында болған екі дүниежүзілік соғыстың қайғылы оқиғаларымен ерекшеленетін халықаралық бейбітшілікті нығайту және қолдау болып табылады. Бұл оқиғалар Халықаралық бейбітшілік пен тұрақтылықты сақтаудың ерекше маңыздылығын атап өтті, нәтижесінде Біріккен Ұлттар Ұйымы құрылғанын білеміз.

БҰҰ Жарғысының «мақсаттар мен принциптер» деп аталатын 1-бабы халықтар арасындағы бейбітшілік пен қауіпсіздіктің маңыз-

дылығын көрсетеді. Бұл халықаралық құқық контекстіндегі осы принциптердің орталық маңыздылығын және олардың маңыздылығын көрсетеді. Халықаралық құқықтың мәртебесін және халықаралық ұйымдардың негізгі принциптерін тану және растау бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтауға деген ұмтылысты күшейтеді. Біріккен Ұлттар Ұйымы әмбебап халықаралық ұйым ретінде халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті нығайтуға үлкен мән береді, бұл халықаралық құқықты қолдануға айтарлықтай әсер етеді. Алайда, саяси ландшафттың өзгеруіне байланысты туындаған мәселелерді шешу үшін БҰҰ жүйесіне өзгерістер енгізу қажеттілігі туындады.

БҰҰ Жарғысында күш қолдануға тыйым салу немесе оны қолдану қауіп сияқты бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау туралы жаңашыл ережелер бар. Сонымен қатар, тараптардың дауларды бейбіт жолмен шешу міндеттемесіне ерекше назар аудара отырып, халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешудің маңыздылығы атап өтіледі. Бұл міндеттеме теріс міндеттемені білдіреді, яғни бейбіт шешімдерге жүгіну міндетті емес, міндетті болып табылады. Дауларды бейбіт жолмен шешу міндеттемесі халықаралық құқықта бекітілгенімен, бұл принципті жүзеге асыру даулар мен белгісіздіктердің тақырыбы болып қала береді. Осыған қарамастан, халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешу халықаралық бейбітшілік пен тұрақтылықты сақтау үшін маңызды.

Даулар халықаралық қатынастардың ажырамас бөлігі болып табылады, бұл қақтығыстарды бейбіт жолмен шешуді халықаралық құқықтық базаның маңызды аспектісіне айналдырады. Халықаралық құқық даулардың туындауын болдырмауға немесе егер олар туындаса, оларды әртүрлі тәсілдермен бейбіт жолмен шешуге ықпал етуге бағытталған.

Халықаралық делдалдық мәселесінің туындауы

Әдебиеттегі кең тану жан-жақты шешімге қол жеткізу үшін әртүрлі келіспеушіліктерді жан-жақты жіктеу қажеттілігімен байланысты. Халықаралық құқық объективі арқылы қарастырылатын халықаралық дауларға мемлекеттер, трансұлттық корпорациялар немесе халықаралық ұйымдар арасындағы қақтығыстар жатады. Сонымен қатар, келіспеушіліктер заңды Ойлардан асып, саяси, экономикалық және идеологиялық аспектілерді қамтуы мүмкін. Мұндай жағдайларда халықаралық құқық қиянаттың алдын алуға және жанжалдың түпкі себебін анықтау арқылы әділ реттеуді қамтамасыз етуге қызмет етеді. Халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешу халықаралық құқықтың іргелі принциптерінен туындайтын маңызды аспект болып табылады. 1899 және 1907 жылдардағы Гаага конвенциялары сияқты тарихи оқиғалар қақтығыстарды Достық тәсілдермен немесе делдалдықпен шешудің маңыздылығын көрсетеді, осылайша мемлекеттердің мінез-құлқын қалыптастырады. БҰҰ Бас Ассамблеясының мемлекеттер арасындағы достық қатынастар мен ынтымақтастыққа қатысты халықаралық құқық қағидаттары туралы қарары дауларды бейбіт жолмен шешудің және мемлекеттің ішкі және сыртқы істеріне араласуға тыйым салудың маңыздылығын көрсетеді. Мемлекеттердің егемендік теңдігі қағидатын сақтамау көбінесе халықаралық даулардың пайда болуына әкеледі, бұл мемлекеттердің саяси, экономикалық және мәдени егемендігін қорғау қажеттілігін көрсетеді. Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының 1982 жылғы халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешу туралы Манила декларациясы сияқты кейінгі қарарлары мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардың қақтығыстарды шешудегі рөлі мен жауапкершілігін көрсетуді жалғастыруда.

БҰҰ халықаралық дауларды шешу және өзгермелі жағдайларға бейімделу үшін бейбітшілікті сақтау операцияларын қоса алғанда, арнайы тетіктерді әзірледі. Бұл тетіктер қақтығыстарды шешудің және халықаралық бейбітшілікпен қауіпсіздікті сақтаудың тиімді әдістерін жасауға бағытталған.

Бұл БҰҰ-ның қазіргі заманғы мәселелерді шешуге және өзінің үнемі өзгеріп отыратын саясаты мен стратегиялары арқылы бейбітшілікпен тұрақтылықты сақтауға белсенді көзқарасын көрсетеді.

Халықаралық қатынастардың пайда болуының негізгі қозғаушы күші және олардың басты мақсаты халықаралық субъектілер арасындағы қақтығыстардың алдын алу болып табылады. Бірінші дүниежүзілік соғыстың қайғылы салдары, атап айтқанда, бұл мәселені жүйелі ғылыми зерттеудің қоздырушы күші болды, бұл халықаралық қатынастардың жеке сала ретінде қалыптасуына әкеп соқтырғандығын білеміз. Бастапқыда халықаралық қатынастар теориясындағы басты мәселе болып қала беретін соғыстың алдын алуға баса назар аударылғанымен, уақыт өте келе тәртіп жекелеген салаларды дамыту арқылы кеңейіп, қақтығыстарды басқару мен бейбітшілік мәселелерін зерттеу алдыңғы қатарға шықты деп пайымдауға болады. Мәселенің кенеюі осы салаларда теориялық және эмпирикалық зерттеулер жүргізетін көптеген зерттеушілерді тартты. Жанжалды шешу бұл ұйымдас-тырылған, диалогқа негізделген және бейтарап үшінші тараптың (медиация, жәрдемдесу, татуласу, кеңес беру, бітімгершілік және арбитраж сияқты әдістерді қолдану арқылы) немесе ықтимал немесе бар қақтығыстарды азайту, шешу немесе өзгерту үшін жанжалға қатысатын тараптардың өздері қатысуын білдіреді. Бұл анықтама қақтығыстарды шешу қақтығыстарға қатысты барлық аспектілерді, үрдіске қатысатын барлық тараптарды және қолданылатын барлық құралдар мен әдістерді қамтиды десекте болады. Осылайша, қақтығыстарды шешу-бұл зерттеудің кең саласы. Халықаралық медиация-бұл көптеген жылдар бойы қолданылып келе жатқан қақтығыстарды шешу әдісі болып табылады. Бұл халықаралық қатынастарда жиі қолданылатын ең көне және ең жақсы дәлелденген әдістердің бірі.

Әдебиеттерге шолу

Халықаралық медиацияны бейтарап үшінші тарап қақтығыста екі немесе одан да көп тараптарға зорлық-зомбылықсыз даудың шешімін табуға көмектесетін процесс ретінде анықтауға болады.

Соңғы уақытқа дейін Халықаралық медиация ғылыми зерттеулердің тақырыбы болмаса да, бұрын бұл тақырыпта бірнеше ықпалды еңбектер жарияланғанын айта кету керек. Халықаралық делдалдықты Янг (1967), Бертон (1969) және Стенело (1972) зерттеген болатын.

1980-1990 жылдары халықаралық медиацияға байланысты тарихнама едәуір кеңее түсті және бұл үдеріс ХХІ ғасырда тақырыптардың әртүрлілігі мен талдау тереңдігімен жалғасын

табуда. Қазіргі кезде халықаралық медиация бойынша көптеген зерттеулер бар және бұл сала көптеген пікірталастар тудырып, жаңа теориялық мен методологиялық мектептердің зерттеу нысанына айналды.

Халықаралық медиацияны талдауға кіріспес бұрын, оның жанжалдарды шешудің басқа тәсілдерінен айырмашылықтарын түсіну маңызды деп ойлаймыз. Негізгі айырмашылық – медиация қақтығыстарды шешу үшін күш қолдануға негізделмейді. Бұл оны бейбітшілікті сақтау жөніндегі күш-жігерден және қарулы күштерді орналастыруды, санкцияларды немесе басқа да мәжбүрлеу шараларын қамтуы мүмкін қақтығыстарды шешудің басқа стратегияларынан ерекшелендіреді деуге болады.

Медиацияның арбитраждан айырмашылығы-алдын-ала анықталған нәтижелер немесе ресми құқықтық негіздер жоқ, бұл оны қатысушы тараптар арасындағы келісімге негізделген саяси процеске айналдыратындығы анық. Медиацияның тұрақты және белгісіз сипаты оны қақтығыстарды шешудің тиімді, бірақ белгісіз әдісіне айналдырады.

Халықаралық медиация саласындағы зерттеулер бірінші кезекте тиімді нәтижелерге қол жеткізуге ықпал ететін факторларды анықтауға бағытталған болатын. Клейбур (1996) осы саладағы зерттеулердің үш категориясын анықтады.

Медиация стратегиялары мен әдістерінің тиімділігі де әртүрлі факторларға байланысты. Беркович, Анагносон және Вилле (1991) атап өткендей, медиацияға белсенді көзқарастар халықаралық дауларда жақсы нәтижелерге әкеледі. Әдетте, делдалдар үш негізгі рөлдің бірін орындайды: Тараптар арасындағы диалогқа ықпал ететін коммуникатор; тараптарға инновациялық шешімдерді табуға көмектесетін формуляр; немесе процесті келісілген шешімге бағыттайтын фасилитатор. Медиатор-бұл жанжалды шешуге бағыттайтын, сондай-ақ оның нәтижесіне әсер ететін адам немесе адамдар тобы. Тувал мен Зартман (1985) бұл рөлді қақтығыстарды шешудің маңызды аспектілерінің бірі ретінде сипаттайды.

Медиация процесінің тағы бір маңызды аспектісі-бейтараптық мәселесі. Бебер (2012) бейтарап делдалдар көбінесе тиімдірек деп санайды, өйткені қақтығыстағы Тараптар делдалдың нәтижеге қызығушылық танытпайтынын біле отырып, оларға құпия ақпаратқа сенеді. Екінші жағынан, Вукович (2015) делдалдарда көрінуі мүмкін екі ықтимал бейімділікті анықтайды: нә-

тижеге бейімділік және тараптарға бейімділік.

Нәтижелердің біржақтылығы келіссөздер процесінде ықтимал шешімдердің ауқымын шектеуі мүмкін, бірақ ол сонымен бірге болжау мен бағыттың белгілі бір деңгейін қамтамасыз етеді. Тараптардың біржақтылығы дәстүрлі түрде мәселелі болып саналады, өйткені бұл қақтығысқа қатысқан тараптар үшін тең емес нәтижелерге әкелуі мүмкін. Алайда, Вукович белгілі бір жағдайларда бейімділік пайдалы болуы мүмкін деп пайымдайды. Неғұрлым ықпалды тараппен жеңілдік немесе тендестірілген қарым-қатынас күтілетін жағдайларда біржақты делдалға жүгіну тиімді болуы мүмкін (Touval and Zartman, 2006). Халықаралық медиация бойынша зерттеулер мен оның табысқа жетуіне ықпал ететін факторлар арасындағы айырмашылықтарды зерттегеннен кейін медиацияның іргелі принциптерін, Медиация процесін және оның кең келісімге негізделген ықтимал нәтижелерін бағалау пайдалы болуы мүмкін. Осыған байланысты қақтығысушы тараптар мен делдалдың уәждерін талқылау жақсы бастама бола алады. Дауға қатысқан тараптарды медиацияға жүгінуге ынталандыру реттеу процесінде шешуші фактор болып табылады. Әдетте, қақтығысушы тараптар тығырыққа тірелген кезде медиацияға жүгінеді, бұл екі жаққа да зиян тигізеді. Бұл дау екі тарап үшін де шығындардың өсуіне әкеліп соқтырған кезде пайда болады, бұл оны өміршең етпейді. Зартман бұл кезеңді спораның жетілуі деп сипаттайды, оны Медиация үшін қолайлы уақыт деп санайды (Zartman, 2008). Бердсли өзінің 2011 жылғы зерттеуінде бұл көзқарасты қолдап, Медиация қақтығыстың қарқындылығы жоғары болған кезде, дау-дамайда этникалық компонент болған кезде, қарсыластар арасындағы күштердің таралуы тепе-теңдікте болған кезде және қақтығыс жалғасқан кезде нәтижеге жететінін атап өтті (2011). Бұл жағдайлар тараптарды өзара зиян келтіретін тығырыққа тірейді. Даулы тараптардың медиацияға келісуге дайындығына әсер ететін тағы бір фактор-медиатордың беделі мен алдыңғы жетістігі. Кейбір жағдайларда Тараптар уақытты жеңіп, өз позицияларын нығайту үшін медиацияға жалған келісуі мүмкін. Үшінші тарап медиаторының көмегімен өз мақсаттарына қол жеткізе аламын деп санайтын Тараптар бұл стратегияны қолдана алады. Басқа себептерге медиатордан жеңілдіктер алу және медиациядан бас тартқан жағдайда қарым-қатынастың ықтимал нашарлауын болдырмау кіреді.

Сол сияқты медиатордың мотивтері Медиация процесінде маңызды рөл атқарады. Әдебиетте медиатордың мотивациясының негізгі көзі оның жеке және ұжымдық деп бөлуге болатын нәтижеге деген қызығушылығы болып табылады деген жалпы пікір бар. Ұжымдық мүдделер неғұрлым тұрақты халықаралық тәртіпті орнату немесе қарулы қақтығыстардан болатын зиянды болдырмау сияқты кеңірек артықшылықтарды қамтиды. Жеке мәселелер нақтырақ болуы мүмкін және қақтығысқа тікелей немесе жанама әсер ететін делдалдар қатысуы ықтимал (Greig & Regan, 2008).

Медиация басталғаннан кейін, әртүрлі мотивтерді басшылыққа ала отырып, процесте әртүрлі тәсілдер қолданылады. Медиатор үшін маңызды тәсіл-жанжал мен қатысушы тараптарды түсіну және бұл түсінікті қалай қолдануға болатындығы. Мұндай түсінік екі тараптың шығындарын азайтуға және даудың сатысы және қай тараптың табысқа жету мүмкіндігі сияқты факторларды ескере отырып, жанжалдың қолайлы шешімдерін табуға көмектеседі. Тағы бір тәсіл бұрын талқыланғандай делдалдың бейтараптығына немесе тараптарға және ықтимал нәтижелерге ықтимал бейімділікке байланысты. Тағы бір стратегия қарулы қақтығыстарды шешу үшін “сенімді” медиация әдістерін қолдануды қамтиды. Бұл медиатордың сыйақыға немесе қауіпкәтерге негізделген әдістерді қолдануын қамтиды, бұл медиацияның анықтамасын кеңейтеді, соның ішінде күш қолданбай осы әдістер. Сиск (2009) тиімді медиацияның бұл түрі тараптарға бейбіт келісімге оңай қол жеткізуге көмектеседі деп мәлімдейді. Дегенмен, бейбіт келісімге қол қою үшін тараптарға қысым жасау үшін ықпалды немесе билікті пайдалану тұрақты емес, өйткені ол даудың негізінде жатқан іргелі психополитикалық мәселелерді шешпейді деген маңызды сындар айтылады. Осылайша, әдебиеттегі неғұрлым егжей-тегжейлі көзқарас медиатор тараптардың бір-біріне деген дұшпандық қатынасын өзгертуге тырысуы керек деп болжайды (Duursma, 2014).

Зерттеу методологиясы мен әдістері

Зерттеу аналитикалық және синтетикалық тәсілдерді, жүйелік ойлауды және диалектикалық әдістерді қамтитын әртүрлі іргелі ғылыми әдістерге негізделген. Сонымен қатар, саясаттануда қолданылатын веб-аналитика және деректерді қайталама талдау сияқты арнайы әдістер де енгізілген.

Ғылыми дискурс

Медиацияның негізгі мақсаттары қақтығыстарды тоқтату, қақтығысушы тараптарды біріктіру, оларды шешуге бағыттау және бейбітшілікке қол жеткізу болып табылады. Дегенмен, медиацияның заманауи әдістері мен олардың нәтижелері медиаторлардың мотивтері, қатысушы тараптардың ниеттері және қақтығыстардың өзгеретін сипаты сияқты әртүрлі факторларға байланысты жеткіліксіз болды. Нәтижесінде Медиация теориясы да, практикасы да жаңа тәсілдердің пайда болуымен өзгерді. Бұл зерттеу дәстүрлі Медиация әдістерінің шектеулерін және заманауи зерттеулер арқылы осы саладағы соңғы жетістіктерді қарастырады. 21 ғасырда халықаралық қақтығыстар айтарлықтай өзгеріске ұшырады деген мәлімдемелер пайда болды. Бұл өзгерістер дәстүрлі Медиация тәсілдерін қақтығыстарды шешуде тиімсіз етті, өйткені белгілі стратегиялар нәтижеге жету тұрғысынан аз табысқа жетті. Қырғи қабақ соғыстың аяқталуы қатаң Альянс жүйесі мен күштер тепе-теңдігі қолдайтын салыстырмалы қауіпсіздік жағдайын жойды, бұл халықаралық саясатқа әсер ететін мемлекеттік емес субъектілердің көбеюіне әкелді (Kaldor, 2012).

Сонымен қатар, 2000 жылдары террористік ұйымдар, халықаралық қылмыстық топтар мен әскерилендірілген топтар қақтығыстардың негізгі қатысушылары ретінде пайда болды, бұл олардың құрылымын айтарлықтай өзгертті (Rocha, 2019). Олардың қатысуы делдалдар үшін қиындықтар туғызады, сол топтардың кіммен келіссөздер жүргізетіні және заңдылығы туралы сұрақтар туғызады. «Тактикалық проблема», оны Зартман мен Альфредсон (2010) сипаттағандай, бұл топтардың келіссөздер немесе қақтығыстарды шешу туралы шешім қабылдаудағы қиындықтары. Бұл сәтті медиацияға тағы бір кедергі жасайды.

Роша бұл мәселе қақтығыстың жетілу критерийіне «келіссөздер» ұғымын енгізді деп мәлімдейді. Ол келіссөздерді қақтығысқа қатысқан тараптардың көпшілігі келіссөздерді заңды және қол жеткізуге болатын нәтижелерге қол жеткізудің ең жақсы тәсілі ретінде қарастыратын жағдай ретінде анықтай отырып, уақтылы араласудың маңыздылығын атап көрсетеді. Осылайша, табысты медиацияның маңызды аспектісі барлық тараптардың пікірталасқа қатысуға дайын және қабілетті болуын қамтамасыз ету болып табылады.

Медиацияға заманауи көзқарастардың негізгі сыны олардың ұзақ мерзімді перспективада тұрақтылығының жеткіліксіздігі болып табылады. Бердели медиация қысқа мерзімді перспективада тиімді болғанымен, ұзақ мерзімді перспективада жиі тұрақты емес деп санайды. Оның 1918-2001 жылдар аралығындағы Халықаралық қақтығыстарға жүргізген сандық талдауы үшінші тараптардың уақытша ынталандырулары әлсірегеннен кейін қақтығыстар жиі қайта басталатынын көрсетті (2008). Вернер мен Юэн (2005) сонымен қатар белсенді медиация арқылы шешілген қақтығыстар көбінесе Тараптар келісілгеннен көп нәрсені ала алады деп сенген кезде және қауіп-қатерге немесе сыйақыға негізделген шешімдер тұрақты жағдай туғызбайды, нәтижесінде қайталанатын қақтығыстар пайда болады (2005).

Тұрақтылық мәселесінен басқа, қол жеткізілген бейбітшілік келісімдердің мазмұны мен шарттарын қаншалықты көрсететініне қатысты тағы бір сын бар. Свенссон (2007) «таза» және «тиімді» делдалдарды ажырата отырып, тиімді делдалдар бейбітшілікті сәтті жүзеге асырады, ал таза делдалдар әділ шешімдер табады деп сендіреді. Тиімді делдалдар көбінесе Ұлы державаларды, отаршыл державаларды немесе көрші мемлекеттерді білдіреді, ал таза делдалдар халықаралық, аймақтық немесе үкіметтік емес ұйымдардан келеді. Свенссонның пікірінше, медиацияның екі түрінің үйлесімі қақтығыстардың әскери, саяси және аумақтық аспектілерін жанжақты шешуге мүмкіндік береді.

Медиация түрлерін жалпылаудан басқа, медиатордың мақсаттарын өзгертуге шақыру бар. Дәстүрлі медиация, ең алдымен, зорлық-зомбылықты тоқтатуға және қақтығыстарды шешуге бағытталған, бірақ жаңа тәсілдер қақтығыстарды олардың түпкі себептерін жою арқылы басқаруды көздейді. Бұл қоғамның барлық топтары қатысатын бейбіт процестерді жүргізуді және қақтығыстардың негізінде жатқан іргелі мәселелерді зерттеуді қамтиды. Бұл процестің негізгі факторы-қарым-қатынасты жақсарту және жанжалдың негізін жоятын бейбітшілік орнату.

Қақтығыстар мен медиация тәжірибесінің өзгеру сипаты процеске қатысатын тараптар арасында бірқатар жаңалықтарға әкелді. Медиация енді бір қатысушының монополиясы емес, керісінше көптеген қатысушылардың бірлескен күш-жігерінің нәтижесі болып табылады. Вукович (2015) «көпжақты медиация» тұжырымдамасын 2000-шы жылдардан бастап қақтығыстар динамикасының өзгеруінен туындайтын

заманауи қақтығыстарды шешудің жаңа тәсілі ретінде ұсынады. Бұл қақтығыстар неғұрлым күрделі, көбінесе шет мемлекеттердің ресми немесе бейресми қолдауымен бірнеше жауынгерлер қатысады. Қақтығыстардың мұндай интернационализациясы оларды кешіктіреді және Тараптардың тығырыққа тірелуіне жол бермейді. Алайда, бұл бейбіт келіссөздердің басталуына ықпал етеді, өйткені халықаралық мәселелер өзекті бола түсуде. Жанжалдардың сипатын өзгерту нәтижесінде жанжалдарды реттеу әдістерін, атап айтқанда медиацияны жиі қолдану қажеттілігі туындайды.

Тұжырымдама

Қазіргі қарқынды әлемде медиация мемлекет басқаратын дәстүрлі модельден алшақтады. Оның орнына, қазір делдалдық әрекеттерге әртүрлі субъектілер, соның ішінде халықаралық және аймақтық ұйымдар, үкіметтік емес ұйымдар (ҰЕҰ), жергілікті мүдделі тараптар және танымал тұлғалар қатысады. Медиацияға бұл инклюзивті тәсіл көптеген мүдделі тараптардың қатысуымен медиация ретінде белгілі.

Көптеген мүдделі тараптардың қатысуымен Медиация қақтығыстың әртүрлі кезеңдерінде әртүрлі ұйымдардың әртүрлі қатысушыларының қатысуымен немесе бір уақытта бірнеше қатысушылар бір уақытта жұмыс істеген кезде дәйекті түрде жүзеге асырылуы мүмкін. Медиация процесіне көптеген үшінші тараптарды тарта отырып, барлық қатысушы тараптар үшін процестің заңдылығы мен қолайлылығын арттыра отырып, қақтығыстарды тиімдірек шешуге болады.

Медиацияға көптеген мүдделі тараптардың қатысуы сонымен қатар мәселелер мен перспективалардың кең ауқымын қамтитын неғұрлым кешенді тәсілді қолдануға мүмкіндік береді. Бұл Медиация процесін инклюзивті етеді және барлық тараптардың нақты қажеттіліктерін ескереді. Алайда, осы артықшылықтарды жүзеге асыру үшін делдалдар өздерінің күш-жігерін үйлестіріп, жанжал туралы жалпы түсінік қалыптастыруы керек. Мұндай жалпы көзқарас болмаса, процесс күрделене түсуі мүмкін, бұл делдалдар арасындағы ынтымақтастық пен тиімді үйлестіру қажеттілігін көрсетеді (Vukovic, 2019).

Қорытынды

Қорытындылай келе, тарихи тұрғыдан қақтығыстарды шешудің ең көп қолданылатын әдісі болған халықаралық Медиация ХХІ ға-

сырға жаңа кезеңге енеді деп айтқым келеді. Қақтығыстар мен қатысушылардың түрлерінің өзгеруіне байланысты дәстүрлі тәсілдер енді жеткіліксіз, бұл осы мәселелерді шешудің жаңа тәсілдерін қажет етеді. Бұл ауысу медиацияның мотивациясына, құралдарына, әдістеріне, институционалдық құрылымдары мен мақсаттарына айтарлықтай әсер етті.

Халықаралық дауларға қатысушыларды шартты түрде бес негізгі топқа бөлуге болады: жеке тұлғалар, халықаралық институттар, өңірлік үкіметаралық органдар, үкіметтік емес ұйымдар және мемлекеттер. Делдалдар медиацияға әртүрлі себептермен, соның ішінде моральдық себептермен жүгінеді. Дегенмен, олардың шыннайы мотивтері әртүрлі болуы мүмкін болса да, жанжалды деэскаляциялау немесе шешу үшін жұмыс істеп жатқан делдалдарды мадақтаудың жалпы тенденциясы бар. Медиацияға мемлекеттік көзқарас оны ішкі және сыртқы мүдделерге қызмет ететін сыртқы саясат құралы ретінде қарастырады. Осы тұрғыдан алғанда, делдалдар өздерінің ықпалын күшейту, жанжалдың өз аумағына таралуын болдырмау және беделін арттыру сияқты қақтығысты жай ғана шешуден тыс дипломатиялық мақсаттарға қол жеткізуге тырысады.

Медиация мемлекеттер үшін қорғаныс немесе шабуыл мақсаттарына қол жеткізуге бағытталуы мүмкін. Қорғаныс медиациясы аймақтық тұрақсыздық сияқты қақтығыстарға байланысты тәуекелдерді азайтуға бағытталған, ал шабуылдаушы медиация делдалдың мүдделерін алға жылжытуға бағытталған, мысалы, оның ықпалын кеңейту арқылы.

Ірі және кіші державалардың қақтығыстарды медиация арқылы шешудегі рөлі арасында айырмашылық бар. Ірі державалар нәтижелерге әсер

ету үшін пайдалана алатын маңызды саяси, әскери және экономикалық ресурстарға ие. Олардан айырмашылығы, кішігірім қатысушылар дауларды шешу үшін сенім орнатуға және қарым-қатынасты жеңілдетуге сүйенеді. Тарихи тұрғыдан алғанда, ірі мемлекеттер өздерінің ресурстары мен ықпалының арқасында табысты делдалдар болып саналды. Алайда, шағын және орта мемлекеттер қақтығыстарды шешуге көмектесу үшін өздерінің дипломатиялық қабілеттері мен беделін пайдалана отырып, бейбіт бастамалардың маңызды қатысушыларына айналды.

Делдалдар, әсіресе ірі державалар, жанжалға қатысқан тараптарға әсер ету үшін сыйақы алу құқығын (ынталандыру арқылы) немесе мәжбүрлеуді (қорқыту немесе санкцияларды қолдану арқылы) қолдана алады. Бұған мысал ретінде Америка Құрама Штаттарының Мадридтегі бейбіт келіссөздер кезінде Израильге несиелік кепілдіктер беруден бас тартуы, мәжбүрлеу шараларының қолданылуын көрсетуі мүмкін.

Медиацияның жетістігі, сайып келгенде, әртүрлі факторларға, соның ішінде ресурстарға, беделге және медиатордың қарама-қайшы Тараптар арасындағы сенімді нығайту және олардың сыртқы саяси мақсаттарын үйлестіру қабілетіне байланысты.

Бұл ауысудың екі аспектісі бар екенін түсіну маңызды. Бірінші аспект осы ауысуға үлес қосқан және үлес қосуды жалғастырған зерттеушілер мен полиматтармен байланысты. Бұл зерттеушілер қазіргі жағдайға қарсы тұратын зерттеулер мен идеяларды жариялау арқылы өзгерістерге ықпал етті. Екінші аспект Медиация тәжірибесін жаңа жағдайлар мен үміттерге бейімдеуде шешуші рөл атқаратын Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) сияқты осы өзгерістерді жүзеге асыруға жауапты субъектілерге қатысты.

Әдебиеттер

- Alheritiere, D. (1985). Settlement of public international disputes on shared resources: Elements of a comparative study of international instruments. *Natural Resources Journal*, 25(3)
- Beardsley, K. (2011). *The Mediation Dilemma*. New York: Cornell University Press.
- Beber, B. (2012). "International Mediation, Selection Effects, and the Question of Bias". *Conflict Management and Peace Science*, 29(4), 397-424.
- Bercovitch, J., Anagnoson, J. T., & Wille, D. (1991). "Some conceptual issues and empirical trends in the study of successful mediation in international relations". *Journal of Peace Research*, 28(1), 7-17.
- Burton, J. W. (1969). *Conflict and communication: The use of controlled communication in international relations*. London: MacMillan.
- Duursma, A. (2014). "A current literature review of international mediation". *International Journal of Conflict Management*, 25(1), 81-98.
- Folberg, J. (1983). "Mediation Overview – History and Dimensions of Practice", *Mediation Quarterly*, 1 (1), 3-13.
- Greig, J. M., Diehl, P. F. (2012). *International Mediation*, Cambridge: PolityPress.
- Kaldor, M. (2012). *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. Cambridge: Polity Press.

- Gordon, J. S. (2011). Sanctions revisited. *Ethics & International Affairs*, 25(3), 315-335.
- Lundgren, M. ve Svensson, I. (2020). "The Surprising Decline of International Mediation in Armed Conflicts", *Research and Politics*, 1–7.
- Rocha, J. P. (2019). "The Changing Nature of International Mediation". *Global Policy*, 10(2), 101-107.
- Sisk, T. (2009). *International Mediation in Civil Wars: Bargaining with Bullets*. New York: Routledge.
- Stenelo, L. (1972). *Mediation in international negotiations*. Malmö: Nordens Boktryckeri.
- Svensson, I. (2007). "Mediation with muscles or minds? Exploring power mediators and pure mediators in civil wars". *International Negotiation*, 12(2), 229-248.
- Touval, S., & Zartman, I. W. (2006). "International Mediation in the Post-Cold War Era". In C. A. Crocker, F. O. Hampson, & P. R. Aall (Eds.), *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflicts* (pp. XX-XX). Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- Vukovic, S. (2015). *International Multiparty Mediation and Conflict Management: Challenges of Cooperation and Coordination*. London: Routledge.
- Vukovic, S. (2019). "International Multiparty Mediation: Prospects for a Coordinated Effort". *Global Policy*, 10(2), 76-83.
- Werner, S., & Yuen, A. (2005). "Making and Keeping Peace". *International Organization*, 59(2), 261-292.
- Young, R. (1967). *Intermediaries: Third parties in international crises*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Zartman, I. W., & Alfredson, T. (2010). "Negotiating with Terrorists and the Tactical Question". In R. Reuveny & W. R. Thompson (Eds.), *Coping with Terrorism: Origins, Escalation, Counterstrategies, and Responses* (pp. 247-286). New York: SUNY Press.
- Zartman, I. W., & Touval, S. (1985). "International mediation: Conflict resolution and power politics". *Journal of Social Issues*, 41(2), 27-45.
- Zartman, W. (2008). "The timing of peace initiatives: hurting stalemates and ripe moments". In J. Darby & R. MacGinty (Eds.), *Contemporary Peacemaking: Conflict, Peace Processes and Post-War Reconstruction* (pp. XX-XX). New York: Palgrave MacMillan.

Автор туралы мәлімет:

Райымбекова Ақерке Алтынхановна – Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті «Халықаралық қатынастар» кафедрасының аға оқытушысы (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: akerke8383@mail.ru)

Information about the author:

Raiymbekova Akerke Altynkhanovna – senior lecturer of the Department of "International Relations" of the Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages (Kazakhstan, Almaty, e-mail: akerke8383@mail.ru)

*Алғаш жіберілді: 28 ақпан, 2024 ж.
Қабылданды: 27 мамыр, 2024 ж.*

АВТОРЛАРҒА МӘЛІМЕТ

«ҚазҰУ. Халықаралық қатынастар және халықаралық құқық сериясында» материалдарды жариялау Open Journal System арқылы, онлайн жіберу жүйесі және сараптамалық бағалауды қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Мақалаға қойылатын талаптар

- Редакциялық коллегия журналдың ғылыми бағыттары бойынша бұрын жарияланбаған мақалаларды қабылдайды. Мақала журналдың функционал сайтына жүктеу арқылы ГАНА (Open Journal System) электронды форматта (doc, .docx, .rtf форматында) қабылданады.

- Шрифт кеглі – 12 (аңдатпа, кілт сөздер, әдебиеттер тізімі - 10, кесте мәтіні – 9-11), шрифт – Times New Roman, мәтін беттің ені бойынша тегістеу арқылы теріледі, аралығы– бір, абзац бойынша шегініс – 0,8 см, шеттері: үстіңгі және астыңғы – 2 см, сол және оң жақ – 2 см.

- Сурет, кесте, графика, диаграмма және т.б. мәтін ішінде нөмір және атаумен белгіленеді. (Мысалы, 1 - сурет – Сурет атауы). Суреттердің, таблица, графика мен диаграммалардың саны мақала көлемінің 20% -нан (кейбір жағдайда 30%) артық болмауы керек.

- Мақала көлемі (атауы, авторлар бойынша ақпарат, аңдатпа, түйін сөз, әдебиеттер тізімін қоспағанда) әлеуметтік және гуманитарлық бағытта 3 000 сөзден кем, 7 000 сөзден артық емес болуы шарт.

- Авторлар жіберіліп отырған мақаланың/қолжазбаның бұрын соңды еш жерде жарияланбағаны, мақалада/қолжазда басқа жұмыстардың мәтіндеріне сілтемесіз алынған кірме фрагменттердің жоқ екендігі туралы Open Journal System жүйесіндегі ілеспе хатта МІНДЕТТІ түрде жазу керек.

Мақала құрылымы:

Бірінші бет:

- Бірінші жол – FTAMP нөмірі (ерекше жағдайда ЭОЖ), мәтін беттің сол жақ шетімен тегістеледі, қаралау шрифт.

- Мақала атауы (Тақырып) мақаланың мәні мен мазмұнын көрсетіп, оқырманның назарын аудару керек. Тақырып қысқа әрі ақпараттық, жаргондар мен аббревиатурасыз жазылуы тиіс. Тақырыптың орташа ұзындығы 5-7 сөз (кей жағдайда 10-12 сөз). Мақаланың тақырыбы орыс, қазақ және ағылшын тілдерінде берілуі керек. Тақырып қаралау шрифтті кіші әріптермен, беттің ортасымен тегістеледі.

- Мақала автор(лар)ы – аты-жөнінің бірінші әріптері және тегі, жұмыс істейтін орны (аффилиация), қала, мемлекет, email – орыс, қазақ және ағылшын тілдерінде жазылады. Авторлар туралы ақпарат қалыпты шрифтті кіші әріптермен жазылып, беттің ортасында тегістеледі.

- Аңдатпа көлемі 150 сөз орыс, қазақ, ағылшын тілдерінде жазылады.

- Түйін сөздер/сөз тіркестері – орыс, қазақ, ағылшын тілдерінде 3-5 сөз аралығында.

Келесі бет (жаңа бет):

- Кіріспе келесіде берілген негізгі элементтерден тұрады:

- Тандалған тақырыптың негіздемесі; тақырып өзектілігі мен зерттеу проблемалары. Тандалған тақырыптың негіздемесінде алдыңғы зерттеушілердің тәжірибелері негізінде проблемалық жағдайдың (зерттеу жұмыстарының жоқтығы, жаңа зерттеу нысанының пайда болғаны және т.б.) бар екендігі айтылады. Тақырыптың өзектілігі аталған зерттеу нысанының қойылған сұрақтарға толық жауаптардың болмаған жағдайда, тақырыптың теориялық және практикалық маңыздылығы арқылы дәлелденіп жалпыға ортақ мүдде арқылы анықталады.

- Жұмыстың нысанын, пәнін, мақсаттарын, міндеттерін, тәсілдерін, әдістер, гипотезасын анықтау. Зерттеудің мақсаты тезисті дәлелдеумен, яғни зерттеу тақырыбын автор таңдаған аспектімен көрсетумен байланысты.

- Материал мен әдістер - материалдар мен жұмыс барысының сипаттамасынан, сондай-ақ қолданылатын әдістердің толық сипаттамасынан тұруы керек

- Әдебиеттерге шолу жасау бөлімінде - зерттеу тақырыбы бойынша ағылшын тілінде шетелдік авторлардың іргелі және жаңа еңбектер (кемінде 15 жұмыс), оларды ғылыми үлесі тұрғысынан талдау, сондай-ақ сіздің мақалаңызда толықтырылған зерттеу кемшіліктері беріледі.

- Жұмысқа қатысы жоқ көптеген сілтемелердің болуы немесе сіздің жетістіктеріңіз туралы, алдыңғы жұмыстарыңызды көрсететін сілтемелерді қосуға **БОЛМАЙДЫ**.

- Нәтижелер мен Талқылау бөлімінде сіздің зерттеу нәтижелеріңізді талдауы және талқылауы беріледі. Зерттеу барысында алынған нәтижелер туралы қорытынды беру арқылы негізгі мәні айқындалады. Бұл мақаланың маңызды бөлімдерінің бірі болып саналады. Онда жұмысыңыздың нәтижелерінің талдауы және алдыңғы жұмыстармен, талдаулармен және тұжырымдамаларымен салыстыру арқылы сәйкес нәтижелерді талқылау беріледі.

- Қорытынды, тұжырымдама – жұмыстың осы кезеңдегі нәтижелерін жалпылау және қорытындылау; автор алға қойған тұжырымның растығын және алынған нәтижелерді ескере отырып, ғылыми білімнің өзгеруі туралы автордың қорытындысын растау. Қорытынды абстрактілі болмауы керек, оларды ұсыныстарды немесе одан әрі жасалатын жұмысты сипаттай отырып белгілі бір ғылыми саладағы зерттеу нәтижелерін жалпылау үшін қолдану керек.

- Пайдаланылған әдебиеттер тізімі немесе библиографиялық тізім кем дегенде әлеуметтік және гуманитарлық бағыттарға 15 атаулардан тұрады, ал ағылшын тіліндегі жалпы атаулар саны 50% -дан кем болмауы керек. Егер сілтемелер тізімінде кириллицада берілген еңбектер болса, сілтемелер тізімін екі нұсқада ұсыну қажет: біріншісі - түпнұсқада, екіншісі - романизацияланған алфавитте (транслитерация). Әлеуметтік және гуманитарлық бағытта романизацияланған әдебиеттер тізімін, ағылшын тіліндегі (басқа шет тіліндегі) дереккөздер рәсімдеу стилі - American Psychological Association (<http://www.apastyle.org/>).

INFORMATION FOR AUTHORS

Submissions to the International Relations and International Law Journal are made using Open Journal System, the online submission and peer review system.

MANUSCRIPT REQUIREMENTS:

- The Editorial Board accepts previously unpublished articles in research areas of the journal. The paper should be submitted in electronic format (in .doc, .docx, .rtf) ONLY by submitting it through the function (Open Journal System) at the journal's website
- Font size -12 (abstract, keywords, references - 10, table text - 9-11), font -Times New Roman, alignment - text width, spacing - single, paragraph indentation - 0.8 cm, margins: top and bottom – 2 cm, left and right – 2 cm.
- Figures, tables, graphs, diagrams, etc. are presented directly in the text, indicating the number and title (for example, Figure 1 – The name of the figure). The number of figures, tables, graphs and diagrams should not exceed 20% of total volume of the article (in some cases up to 30%).
- The volume of the article (excluding title, information about authors, abstract, keywords, references) should be at least 3,000 words and not exceed 7,000 words for social and humanitarian areas, and 1,500-7,000 words for natural science and technical areas.
- Authors must indicate in the cover letter in the Open Journal System that the submitted article/manuscript has not been published anywhere before, and that the article does not contain borrowed text fragments from other papers without referencing them.

The structure of the article:

First page:

- The first line is the IRSTI (Interstate rubricator of scientific and technical information number) (in exceptional cases, UDC), alignment is left, the font is bold.
- The title of the article (Title) should reflect the essence and content of the article and attract the reader's attention. The name should be short, informative and not contain any jargon or abbreviations. The optimal length of the title is 5-7 words (in some cases 10-12 words). The title of the article should be presented in Russian, Kazakh and English. The title of the article is presented in bold, lowercase letters, and alignment is centered.
- Author (s) of the article – Initials and surname, place of work (affiliation), city, country, email – in Russian, Kazakh and English. Information about authors is presented in an ordinary font in lowercase letters, alignment is centered.
- Abstract of at least 150 words in Russian, Kazakh and English
- Keywords are words/collocations - 3-5 words in Russian, Kazakh and English.

Next page (new):

- Introduction consists of the following main elements:
- Justification for the topic chosen; relevance of topic or problem. The chosen topics should be based on the description of our predecessors' experience and report a problem to solve (lack of any research, the emergence of a new object, etc.). The relevance of the topic is due to general interest to the research object with a lack of comprehensive answers on relevant questions, which is proved by the theoretical or practical importance of the topic.
- Defining the object, subject, goals, objectives, methods, approaches, hypothesis, and meaning of your work. The purpose of the study is related to proof of thesis, that is presentation of the research subject in the aspect chosen by the author.
- Materials and Methods should consist of a description of materials and progress of work, as well as a full description of methods used.
- The literature review section should cover fundamental and new papers on the subject under study by foreign authors in English (at least 15 references), analysis of these works from the point of view of their scientific contribution, as well as gaps in research that authors supplement in their article.
- It is UNACCEPTABLE to have a lot of links that are not related to research, or inappropriate judgments about your own achievements, links to your previous work.
- In the Results and Discussion section, authors can analyze and discuss the results of their research. Conclusions on results obtained in the course of study are presented, the main essence is revealed. In addition, this is one of the most important sections of the article. It is necessary to analyze the results of research and discuss relevant results in comparison with previous work, analyses and conclusions.
- The conclusions section covers the generalization and summing up of work at this stage; truth confirmation of statements put forward, expressed by the author, and the author's conclusion about change in scientific knowledge, taking into account the results obtained. Conclusions should not be abstract, they should be used to summarize the results of research in a particular research area, with a description of proposals or opportunities for further work.
- The list of references consists of at least 15 titles for socio-humanitarian areas. A total number of titles in English should be at least 50%. If there are references presented in Cyrillic in the list of references, it is necessary to present the list of references in two versions: first - in the original language, second – in the Romanized alphabet (transliteration).
- Style of the Romanized list of references, as well as sources in English (another foreign language) for social and humanitarian areas - American Psychological Association (<http://www.apastyle.org/>).